René Guénon : mystiek, traditie en islam

LEVEN EN INVLOED

Pietro Di Vona, professor in de geschiedenis van de filosofie, schreef in zijn volumineus werk *"Evola e Guénon – Tradizione e Civiltà"* het volgende : *"Wij menen dat het korrekt is te verklaren dat een geschiedenis van het rechtse denken in Europa in de 20ste eeuw onjuist en onvolledig zou zijn indien ze geen rekening zou houden met het denken van René Guénon en met zijn invloed."* Het is inderdaad verwonderlijk hoe deze traditionalist naar het verdomhoekje verwezen wordt, terwijl tal van "erudiete" personen delen uit zijn werken kopiëren en zonder ommezien plagiaat plegen.

Toch is de impakt van het guénoniaanse denken groot. In Vlaanderen blijft Guénon – evenals Evola trouwens – nagenoeg onbekend. Redenen hiervoor : de vrij komplexe materie en bijgevolg de moeilijke toegankelijkheid van zijn denken. Een bijkomend, maar niet te verwaarlozen aspekt is het feit dat, althans bij mijn weten, nog geen enkel werk of artikel van Guénon in de Nederlandse taal verschenen is. In ieder geval pogen wij, in het korte bestek van dit artikel, de lezer een enigszins algemeen beeld te geven omtrent de kritiek van Guénon op de moderne wereld en haar denken.

René Guénon werd op 15 november 1886 in Blois, Frankrijk, geboren als zoon van een architekt. In Parijs studeerde hij wiskunde en filosofie, en later zou hij hierin ook les geven. Hij was een briljant student, ondanks zijn zeer zwakke gezondheid. Gedurende zijn jeugd ontwikkelde zich de voorliefde voor occulte groepen en voor de vrijmetselarij. De jonge Guénon trad tot meerdere van deze groepen toe zoals bijvoorbeeld de *Ordre Hermétique Martiniste* en de *Eglise Gnostique*. Ondertussen schreef Guénon ook diverse artikels onder de schuilnaam Palingenius (in *La gnose*) en kwam hij in kontakt met een geïnitieerde in het Soefisme, Abdul-Haqq, en met de Tao-specialist Albert de Pounourville. Deze ontmoetingen zullen zijn verdere leven grondig veranderen. Zo nam hij o.m. in 1912 de islam aan maar dat hinderde hem geenszins om zijn vergelijkende godsdienstwetenschappelijke studies verder te zetten. De invloed van Guénons geschriften onder geleerden nam toe en diverse figuren onderhielden een geregelde korrespondentie met hem (o.m. Jacques Maritain en René Grousset). Het eerste gepubliceerde werk van Guénon was een ware voltreffer. *Introduction générale à l'étude des doctrines hindoues* betekende een groot keerpunt in de studie van de Oosterse doktrines in het Westen. Voor het eerst kreeg men duidelijk zicht op de funktie van de religie in samenhang met de politiek.

Toen in 1930 Guénons Franse echtgenote stierf, vertrok onze geleerde naar Kaïro waar hij als moslim leefde en bekend stond onder de naam Shaykh'Abd al-Wâhid Yahya en had nauwe betrekkingen met enkele eminente autoriteiten in Egypte, zoals Shaykh al-Halîm Mahmud, later Shaykh van al-Azhar. De vele gespecialiseerde geschriften roepen al vlug voor- en tegenstanders op. Onder de verdedigers van Guénons ideeën vormt er zich een richting die veelal als de "traditionalistische school" betiteld wordt, niettegenstaande er nooit écht van een school of stroming sprake geweest is. Hierin treffen we bekenden aan als Ananda Coomaraswamy, Marco Pallis, Leopold Ziegler, Julius Evola, Titus Burckhardt en Frithjof Shuon. Deze – vrijwel stuk voor stuk markante – figuren hadden als bedoeling, door de studie van de oude traditionele religies, de wortels van onze eigen kultuur en de essentie van onze Indo-europese beschaving terug ingang te doen vinden bij de bevolking. Guénon stierf in de nacht van 7 januari 1951 na een periode van ziekte en hij werd begraven volgens de islamitische riten op een kerkhof even buiten Kaïro. Hij was trouwens in 1934 hertrouwd met de dochter van Shaykh Mohammed Ibrahim.

RELIGIEUZE IDEEËN

Het valt ons niet gemakkelijk in deze moeilijke materie een volledige samenvatting te geven (wat reeds een contradictio in terminis is) van zijn geschriften. We moeten duidelijk stellen dat ook Guénon zich tegen iedere vorm van reduktie kantte. Maar toch zien we ons genoodzaakt in de mate van het mogelijke een beeld van zijn visie te geven en we zullen dan ook pogen zo dicht mogelijk bij de geest van zijn denken te komen.

In *Etudes carmélitaines* schreef de katholiek Frank-Duquesne in een artikel gewijd aan de Idee van Satan (1948) : *"Ik heb een kat altijd een kat genoemd en Guénon een vijand van Christus en van de Kerk"* en de ambassadeur van de Heilige Stoel, Jacques Maritain, ging nog verder door voor te stellen Guénon op de kerkelijke index te plaatsen. Maar zo ver kwam het niet. Wat was hiervoor de reden ? Waarvoor was de Kerk bang ? We dienen alles in zijn kontekst te plaatsen opdat de essentie van deze strijd ons klaar wordt.

Guénon heeft zich altijd verzet tegen de *verwording* van de religie die tot uiting komt in

1. de "occultisering" van het ideeëngoed (*Le théosophisme, histoire d'une pseudo-religion*),

2. het loskoppelen van religie en politiek (*"Hij – de Westerse mens van na de Renaissance – heeft zich van de hemel afgesneden onder het voorwendsel de aarde te kunnen overheersen."*)

3. de profanisering van de religieuze ideeën in ideologieën (*"Het spreekt voor zich dat een massa geen macht kan uitoefenen die het niet zelf bezit; échte macht kan slechts van boven komen, en daarom kan zij slechts gelegitimeerd worden door de bekrachtiging van iets dat superieur is aan de sociale ordening, met name een geestelijke autoriteit."*)

De religieuze ideeën van Guénon volgen geen welbepaald plan, maar profileren zich strikt wetenschappelijk. Zo onderzocht Guénon het verband tussen het religieuze en het temporele, tussen de religie en de Staat. En hier merken we sterke gelijkenissen met de visie van Evola. Guénon is een archeoloog van de Traditie. Hij gaat op zoek naar de – hyperboreïsche – oorsprong van de Primordiale Traditie en vindt haar in het symbool van de swastika, te dikwijls verkeerd geïnterpreteerd, dat het "handelen van het Principe t.o.v. de wereld" voorstelt.

Verder herkent hij een cyclische visie van opgang, bloei, verval, en herstel na de katastrofe : *"Het herstel moet voorbereid*

Biddende mullah in Algerië.
Guénon zag in de westerse maatschappij de belichaming van "het menselijke denken" en in de islam "het goddelijke begrijpen" : een essentieel kwaliteitsverschil dat hem fascineerde.

worden, zelfs zichtbaar, echter nog voor het einde van deze cyclus". Dit kan slechts door zij die het sakrale en het temporele in zich verenigen. Tal van mythen wijzen in deze richting zoals de "derde Friedrich", die zich op een ontoegankelijke plaats schuilhoudt (veelal een berg) en die slaapt of – om het met Evola te zeggen – "vivit non vivit". Het is een oud-Noorse mythe teruggaand op het Wilde Heir. Guénon volgt dus duidelijk de cycli-idee die lijnrecht ingaat tegen de lineaire visie van het joods-christelijke denken.

Voor kardinaal Danièlou kan *"de geschiedenis de plaats zijn van de vervulling van het Goddelijk plan dat zich progressief ontvouwt"*. Deze visie is voor Guénon, die met Evola een involutief geschiedenisbeeld gemeen heeft, onaanvaardbaar. En in deze zin staat Guénon ook lijnrecht tegenover het dogmatische christendom en neemt hij het op voor de *mystiekers* die erkennen : *"Toen ik nog in mijn eerste oorzaak was, dààr had ik geen God, en ik was mijn eigen oorzaak. Ik wilde niets, ik verlangde niets, en kende mezelf in de vreugde van de Waarheid. 't Was mezelf dat ik wilde, en niets anders; wat ik wilde, was ik, en wat ik was, wilde ik; ik was vrij van God en van alle dingen. Maar toen ik uit mijn vrije wil kwam en ik mijn geschapen persoon ontving, had ik een God; want voordat er schepselen bestonden, was God nog niet God, maar was Hij wie Hij was. Maar toen de schepping werd en zij haar natuur van schepping ontving, was God niet God-in-zichzelf, hij was God-in-de-schepping"*. (Eckehart)

In die zin kunnen we ook Heideggers uitspraak begrijpen : *"In de konstruktie van zijn essentie moet de mens zich manifesteren zoals het wezen dat, op een verheven wijze, God is :* de Mens is God". Dit heeft ertoe geleid dat Guénon, ten onrechte, voor pantheïst verweten wordt en ook veracht werd in de kringen van de *Action française.*

Voor Guénon is religie een uiterst komplex gegeven met een *innerlijke kern* en een *periferie*. We kunnen haar het best als een rad voorstellen. Elke ware religie is volgens dat schema opgebouwd, waarbij de innerlijke kern de essentie is en een zeer specifieke taal spreekt, terwijl de uiterlijke sfeer een volledig andere benaderingswijze is waar iedereen zich in terug kan vinden. Soms worden beide ook wel eens met esoterie en exoterie betiteld.

Als Frithjof Shuon beweert dat er slechts één religie is, dan heeft hij het in essentie juist, want de kern van elke religie is dezelfde, het zijn slechts de uitingen die verschillen. De esoterie wordt in stand gehouden door *inwijdingsgroepen* en deze leggen een orthodoxie aan de dag die noodzakelijk is voor de integriteit van de religie. Bij bepaalde religies is een dergelijke innerlijke kern sterk uitgebouwd, bijvoorbeeld in de Tibetaanse maatschap de Gelugpa, in de Islam de Soefibeweging, bij de Hindoes de Brahmins,...

Volgens Guénon heeft het Westen haar geestelijke clan verloren. De christelijke leer is grotendeels *gesekulariseerd* en de werkelijke innerlijke symboliek wordt niet meer begrepen. Hiervoor steunt Guénon zich op zijn studies van het Hebreeuws, het Arameës, het Arabisch, het Sanskriet en het Pali. Het is bewonderenswaardig met welk een souplesse de geleerde deze talen weet aan te wenden in een mythisch perspektief. Maar goed, het Westen heeft dus haar geestelijke basis verloren, wat ongetwijfeld moet leiden tot het verval van de Europese wereld. Dit uit zich op alle vlakken, vooral in de politiek.

POLITIEKE KONSEKWENTIES

De gevolgen op het politieke en kulturele spektrum zijn bijna niet te overzien. Guénon is een fervent tegenstander van alles wat voortvloeit uit het verdwijnen van het kwalitatieve aspekt (het geestelijke) uit het Westen. Hieronder dienen we het egalitarisme, de demokratie, de vooruitgang (sic), pseudo-spiritualiteit, het individualisme en het kollektivisme te plaatsen. Maar dat niet alleen, neen ! Ook de moderne wetenschap moet het bij hem ontgelden. In dat opzicht staat Guénon verder dan de kultuurpessimisten van rechts.

De grootste oorzaak van de verwording van onze maatschappij ligt volgens Guénon in de ontkenning van de verscheidenheid : *"De oorzaak van al deze wanorde is de negatie van de verschillen zelf, hetgeen de ontkenning van elke échte sociale hiërarchie impliceert; ... men kan stellen dat voordat men geen rekening meer ging houden met de natuur van de individuen, men haar vooreerst begon te wantrouwen, en deze ontkenning werd vervolgens door de modernisten voorgesteld onder de vorm van een 'pseudo-principe' dat men 'gelijkheid' was gaan noemen"*. Dergelijke ideeën werden ontwikkeld in de loop van de 18de eeuw toen men het politieke van het religieuze definitief wilde scheiden.

Maar deze evolutie is pas langzaam tot dit hoogtepunt gekomen en in die zin kunnen we ons ook afvragen in hoeverre de Franse monarchie van de 14de eeuw niet onbewust meegewerkt heeft aan de voorbereiding van de Franse Revolutie. Als Guénon het over uitvloeisels van de ontkenning van de verscheidenheid heeft, spreekt hij steeds over "pseudo-principes" : *"Het gaat hier, zo men wil, om foute ideeën of, beter nog, 'pseudo-ideeën', specifiek gericht op het veroorzaken van sentimentele reakties, hetgeen de meest trefzekere en de meest gemakkelijke wijze is om de massa te bewerken"*. Het bewerken van de massa gebeurt in een demokratie door middel van de "algemene consensus" die gepromo-

"Het zijn steeds enkelingen die God langs ongewone wegen zoeken" schrijft de Russische psychiater Dr. Wladimir Lindenberg in zijn "Wegen en Riten van Inwijding" *(Uitg. Ankh-Hermes). Europese intellektuelen, zoals Guénon, die langs de weg van de islam zochten, werden speciaal aangetrokken door de islamitische mystiek, beter bekend als het* soefisme. *Dit heeft wortels die veel ouder zijn dan de islam en onderging boeddhistische en hindoe-invloeden. Vaak vergeet men daarbij te vermelden dat het soefisme in de islam steeds als een vreemde eend in de bijt werd ervaren, een marginaal verschijnsel dat ongenadig werd vervolgd. Dat begon al met de soefi-wijsgeer Mansoer Al-Halladsj (858-922), die werd geëxcommuniceerd, gevangen gezet en gefolterd tot hij in 922 werd gegeseld, verminkt, aan de galg gehangen, onthoofd en verbrand. Ook nog in deze eeuw worden duizenden soefi's en baha'i's door de officiële islam op gruwelijke wijze verminkt, geradbraakt, gevild en onthoofd. De ayatollahs laten niet af.*

Links : biddende moslims in Algerië.
Rechts : biddende moslims op Heathrow Airport, Londen

René Guénon voor zijn huis in Kaïro. Voor de merkwaardige, aristokratische zoeker die hij was geldt het woord van Alain de Benoist : *"Tous les hommes de qualité sont frères, n'importe la race, le pays et le temps"* (in Les idées à l'endroit, *pag. 54)*

veerd wordt tot "waarheidscriterium". *"In de menigte vormt het geheel van reakties van de individuen waaruit zij is samengesteld zelfs niet een resultante die het gemiddelde bereikt, maar deze van haar laagste individuen."* En deze reakties die vooral voortspruiten uit opgedweepte emoties beletten de reflektie, het voortdurend in vraag stellen en nadenken over bepaalde problemen.

Het is op deze lage vorm van politiek dat de politikasters en demagogen van het "demokratisme" inpikken om ze voor lagere doeleinden aan te wenden. Guénon komt dan ook tot het besluit, zoals Evola vaststelde in zijn werk *Rivolta Contro Il Mondo Moderno*, dat de huidige politieke vorm het exakte tegengestelde is van de normale orde die binnen de traditionele maatschappij heerst. Hij geeft te kennen dat het kollektivisme (kommunistisch systeem) en het individualisme (liberaal-demokratisch of kapitalistisch systeem) in wezen niets van elkaar verschillen want beide ideologieën ontkennen elk supra-individueel principe. En in die zin kan ook een bepaalde vorm van nationalisme een gevaar zijn (waarvoor Evola ook reeds waarschuwde). Voor Guénon moet een volk samengesmeed worden door een hoger principe, een "sakrale cement".

Hoe ziet hij dan de staatsvorm ? Centraal staat de spilfiguur, koning of keizer, die dienst doet in de betekenis van Aristoteles' *"Onbeweegbare Beweger"*. Hij is de pool, de as waarrond alles draait. Hij wordt bijgestaan door aristokraten die, net zoals de koning of de keizer, tot de essentie behoren, tot de esoterische kring, zo men wil. Daarrond vormen zich de natuurlijke standen. We hebben dus met een strikt elitaire visie te maken die vooral in z'n kontroversiële boek *Le Roi du Monde* tot uiting is gebracht. Deze struktuur herkennen we ondermeer in de oude Indo-Europese mythen (b.v. Koning Arthur) en in de laatste sakrale Indo-religieuze samenleving van de Tibetanen.

Welke weg blijft er nu nog voor ons, in deze moderne tijd, open om terug te keren naar een traditionele organische leefgemeenschap ? *"Er is slechts één manier om uit deze chaos te geraken : het herstellen van de intellektualiteit in zijn spirituele en supra-individuele betekenis die zij altijd in een normale beschaving gehad heeft, en bijgevolg het heroprichten van een elite, momenteel onbestaande in het Westen."*

Guénon heeft zeker een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van nieuwe organische koncepten en we mogen zijn invloed vandaag allerminst onderschatten. Ik wil dan ook graag afsluiten met een citaat van Seyyed Hossein Nasr in *The Encyclopedia of Religion* (een werk geleid door de beroemde Mircea Eliade) : *"Zijn geschriften werpen een indringend licht op de doktrines en symbolen die duister en zinloos geworden waren in het Westen als het gevolg van het verlies van een metafysische kennis. Hij verleende eens te meer de traditionele*

koncepten en symbolen hun ware betekenis die voor het grootste gedeelte van het Westen ontoegankelijk was sinds de Renaissance. Zo ook bood hij het Westen voor het eerst de essentiële leerstellingen van de Oosterse tradities aan op de meest authentieke wijze en zijn voorstelling werd aanvaard door de nog levende autoriteiten van die tradities. Bovendien poogde Guénon de traditie nieuw leven in te blazen in het Westen in het licht van de essentiële, metafysische waarheid en leverde hij de noodzakelijke wapens om de fouten van de moderne wereld te bestrijden. Guénon moet gezien worden als de eerste uiteenzetter in het Westen van de traditionele school in zijn geheel, een school die geïdentificeerd wordt met de 'eeuwige filosofie'. Hij werd opgevolgd in zijn opdracht om de traditionele leer in het Westen te doen herleven door Coomaraswamy en Shuon, wiens werken de 'sophia perennis' en traditionele leer vervolledigden. De invloed van Guénon strekt zich nog verder uit dan de strikt traditionele richting en heel wat studenten in de religie, theologen en filosofen benutten, veelal zonder het zelf te beseffen, zijn doktrines en leer".

Koenraad LOGGHE

BIBLIOGRAFIE

Robin J., *René Guénon ou la Tradition retrouvée*, in *Nouvelle Ecole*, nr. 41, 1984, Paris, p. 90-94

Boulanger G., *René Guénon, le traditionalisme intégral et la langue de bois*, in *Totalité*, nr. 27, 1987, Puiseaux, p. 4-9

Boulanger G., *Métaphysique et Politique : René Guénon, Julius Evola*, in *Totalité*, nr. 27, Puiseaux, p. 39-53

Boulanger G., *René Guénon et Guido de Giorgio : du mystère des 'Affinités Electives'*, in *Totalité*, nr. 27, Puiseaux, p. 55-58

Nasr S.H., *Guénon, René*, in *The Encyclopedia of Religion*, deel 6, 1987, New York, p. 136-138

ENKELE BOEKEN VAN GUÉNON :

Le Roi du Monde, Paris, 1958

Le Théosophisme, histoire d'une pseudo-religion, Paris, 1982

Mélanges, Paris, 1976

Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le taoisme, Paris, 1973

Le règne de la quantité et les signes des temps, Paris, 1945

ENKELE ARTIKELS VAN GUÉNON :

Orient et Occident : présentation d'un article de René Guénon à l'élite indienne, en 1939, in *Sol Invictus, revue d'études traditionelles*, Bordeaux, 1987, nr. 1

Suggestions sociales, démocratie et élite, in *Nouvelle Ecole*, Paris, 1984, nr. 41